

В. П. Петров

**ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ
ТА ПРОБЛЕМА СЛОВ'ЯНСЬКОГО ЕТНОГЕНЕЗУ
НА МАТЕРІАЛАХ ГІДРОНІМІЇ**

(Гідронімія Росії й Надросся)

У свій час О. Л. Погодін висловив надію, що вивчення у майбутньому назв річок у зв'язку з історичною географією дасть можливість вирішити основні, досі не розв'язані проблеми етнічної історії східних слов'ян. Він писав: «Вивчення річкових назв могло б відкрити перед наукою зовсім нові обрії. Це вивчення... в зв'язку з історичною географією привело б до з'ясування племінних пересувань та спадкоємності населення, певне, в більш позитивний спосіб, ніж це дали змогу зробити методи, що застосовувалися досі. З цього погляду історично-географічний матеріал, здається, ще не був досліджений жодного разу»¹.

Якщо в 1901 р. О. Л. Погодін висловлював лише надію на перспективи, які відкриють згодом гідронімічні студії, то через 20 років (у 1921 р.) Каз. Буга в листі до М. Фасмера зауважував уже з цілковитою певністю: «Вивчення географічних назв, здебільшого водних (річки, озера), дасть дуже багато не тільки для історії мов, але й для історії народів. На підставі річкових назв Західної Росії можна з більшою точністю, ніж раніше, встановити початкові прабатьківщини західних фіннів, балтів, слов'ян та східних і північних германців»². Сьогодні ця думка здобула загальне визнання. Так, приміром, у передмові до «Словника річок і озер Литовської РСР» стверджується: «Топонімія становить поважне джерело, яке допомагає висвітлити розвиток мови з найдавніших часів, з'ясувати її граматичні змі-

¹ А. Л. Погодин. Из истории славянских передвижений. СПб., 1901, стор. 90.

² К. В ū g a. Rinktiniai raštai, tomas III. Vilnius, 1961, стор. 882.

ни, пояснити чимало питань етногенезу нації тощо»³. Справа в тому — і це слід особливо підкреслити,— що «серед топонімів, особливо серед гідронімів, є багато назв, які в порівнянні з іншими власними іменами або загальними словами належать до найдавніших»⁴.

Змінюється людність, зазнає змін мова її, а назви річок, озер тощо залишаються тими ж. Ці назви є правдивими залишками мови древнього місцевого населення, давніми мовними реліктами. Лінгвістичний аналіз їх має тут вирішальне значення. Щоправда, при цьому виявилися значні труднощі, з'явилася необхідність всебічно розробити провідні підвалини методики гідронімічних досліджень.

До останнього часу панівне місце в гідроніміці займали представники так званого «географічного натуралізму». Помилка прихильників цього напрямку полягає в тому, що вони розглядають гідроніми не як елементи мови, а як приналежність географічного оточення, як пряме й безпосереднє відображення того природного середовища, в якому засвідчено дану географічну назву, хоч на сьогодні певно доведено, що р. *Уж* це зовсім не «уж», р. *Десна* не «десна» (права притока), дністрянські *Липи* ніякі не «липи», як і р. *Сміла*, не «сміла», а «піщана», і т. д.

Географічні назви — це передусім лексичний матеріал, мовна категорія, мовна приналежність, а не природна, ландшафтно-географічна, як це трактують представники «географічного натуралізму». В кожному окремому випадку треба зберігати тверду послідовність у чергуванні досліджень. Мовознавчий аналіз повинен випереджати інші дослідження.

В основу лінгвістичного аналізу гідронімічних матеріалів ми кладемо, як правило, методичний принцип групових зближень, відмовившись від епізодичних, часткових і принагідних зіставлень. Ніяка назва не існує ізольовано, сама по собі, поза тою системою гідронімії, яка властива для даного географічного району. Тут йдеться про ареальний план дослідження. Назва береться у зв'язку з іншими; будується гідронімічний ряд у межах відповідної локальної або ж зональної території.

В останні роки цей метод здобув повсюдне визнання. Вперше його виклав Каз. Буга. У згаданому листі до М. Фасмера він зазначав: «У порівняльному річкознавстві треба робити так само, як і в порівняльному словнику кожної мови. В словнику зіставляються слова, тобто загальні імена, в річкознавстві ж повинні зіставлятись річки з річками, тобто власні імена річок. Лише після того, як ми зіставили споріднені між собою річкові назви та визначили область географічного їх поширення,

³ Lietuvos TSR урді, ir ežerų, vardynas (далі — LTSRuev). Vilnius, 1963, стор. VII.

⁴ Там же.

можна приступити до етимології досліджуваної річкової назви». До цього він додає: «Воно (порівняльне річкознавство) з'являється лише з того моменту, як починають зіставляти річкові назви з річковими»⁵.

Про що можуть свідчити річкові назви Надросся, на яку лінгво-етнічну приналежність вони вказують або, інакше кажучи, якою саме мовою розмовляло місцеве населення Середньої Наддніпряни, що це була за мова, від якої до нас дійшли тільки залишені цим населенням назви річок.

Вивчаючи річкові назви Надросся, ми розміщуємо їх у певній послідовності, а саме: назви, пов'язані з а) лівими притоками р. Росі, б) правими притоками, в) притоками приток. Разом з тим, залежно від їх мовної приналежності, поділяємо їх на кілька етимологічних груп. До першої групи відносимо назви, які не піддаються поясненню з слов'янської мови, не мають для себе прямих слов'янських гідронімічних відповідників, але мають найближчі аналогії в балтійській гідронімії. До другої групи — назви змішаного типу, спільної мовної приналежності, які відповідають як слов'янським, так і балтійським річковим назвам. Нарешті, до третьої групи включаємо річкові назви з прозорою слов'янською або іншою мовною етимологією, позбавлені будь-яких балтійських аналогій, та гідроніми неясного етимологічного змісту.

І. Назви лівих приток р. Росі балтійського походження.

Л. п. Растваця, Ростовиця, Rastinis, Rāst-upis, Rast-upys (LTSRuev, 132); форманти *-ava-*, *-ця*, пор. Витава, Куява, Сола—Солиця, Стрянь—Стряниця, Бистра—Бистриця, Уж—Ужиця (В. Н. Топоров, О. Н. Трубачев. Лингвистический анализ гидронимов верхнего Поднепровья, стор. 98—99, 154—155).

Л. п. Росава, вар. Расава, пор. Росана, Росасенка; литовськ. Rasėika, латиськ. Rās-upis, Rasėiniai; др.-прус. Rasa, Rasīte.

Л. п. Свирка, пор. Сквирка, Скверета, Сквиретянка, Сквирівка, Сворливець; литовськ. Skir-upis, Skir-ūtė, Skir-vytė (LTSRuev, 149), Skir-galus, Skir-venis, Skir-vojn, Skir-vytele—власні литовські імена. Топоров і Трубаčov припускають метатезу skirv-skvir, відповідно визнають: «Форма кореня і суфікса свідчать про балтійське походження»⁶.

Л. п. Шандра, вар. Шевелиха, Руда; литовськ. sandrus,

⁵ К. Вїга, вказ. праця, т. III, стор. 889.

⁶ В. Н. Топоров, О. Н. Трубачев. Лингвистический анализ гидронимов верхнего Поднепровья. М., 1962, стор. 207. Не виключена можливість, що Сквирка — за походженням етнонім. Як відомо, скіри разом з галатами згадуються в ольвійському декреті на пошану Протогена. За повідомленням Плінія, «аж до річки Вістули живуть сармати, венеци, скіри». Йордан (VI ст. н. е.) знав скірів в Наддунав'ї, а саме в Малій Скїфії (Добруджі), Нижній Мезії і Паннонії.

sandrai — «річкові наноси», «наноси після поводи» (К. Вūga, III, 185); Шевелиха — литовськ. šėvulỹs, šėvulio, šėvulius. Литовськ. šau | šiaiv | šėv- | šėv — це нащадки індо-євр. кореня skēu-, skēu- — «рушати, штовхати» (К. Вūga, II, 589).

Л. п. Узень, вар. Узиня, Узнанка, пор. Узав, Уздик, Узник, Узнич; литовськ. Ūzinas (LTSRuev, 181).

II. Річкові назви змішаного типу, подвійного етномовного походження, спільної балтійської та слов'янської мовно-територіальної приналежності.

Л. п. Березна, вар. Березанка, Березянка, пор. Березина, Березинка, Березня, Березиня, Березова, Березовиця та ін.; латиськ. «береза» — bērzs, литовськ. beržas, гідроніми: Bėrža, Bėržánka, Bėržė, Bėrža-viėtis (LTSRuev, 17), Bėrzs, Bėrza-purvs, Bėrziņas, Bėrzaiņi, Bėrzavka, Bėrziene, Bėrriuli (LPSRV, 103–107).

Л. п. Кам'янка, латиськ. «камінь» — akmens, литовськ. akmiu, гідроніми: Akmenà, Akmiņikė, Akmenųnas (LTSRuev, 2—3), латиськ. Akmenāja, Akmeniņa, Akmiņupe.

Л. п. Корсунка, пор. Корса, литовськ. Kaĩšis, Kaĩše, Karsupis (LTSRuev, 69), латиськ. Kārša, Kāršu-puris, Karš-upe, Kāršava (pagasts), др.-прус. Carsow, Corseen, Cors-lauken.

Л. п. Оріховець, вар. Оріховатець, Оріховатиця, Оріховатка, пор. Оріхи, Оріхова, Оріхівка, Оріхова Руда; «горіх» — др.-прус. geisis, латиськ. gieks, литовськ. giešutas, гідроніми: Riėšė (LTSRuev, 135).

Л. п. Поточна, пор. Потік, Поточка; литовськ. гідроніми: Tekmė, Tėk-raunis, Tek-upỹs, Pa-tekmys, Pa-teklà (LTSRuev, 119, 172).

Л. п. Протока, «притік», «текти», литовськ. prataka, tekėti, латиськ. pieteka, tecėt.

Л. п. Ракитна, вар. Рокитня, пор. Ракита, Ракитянка, Ракитка, Ракітня; литовськ. Raketālis, Rakatanskų ežerėlis (LTSRuev, 131). Неясно: від слова рокита?

Л. п. Рогозянка, пор. Рогозянка, Рогізка, Рогізна, Рогожанка, литовськ. «рогожа» — ragāže (К. Вūga, I, 347; III, 155), гідроніми: Ragōžė, Ragāžėle, Ragāžius (LTSRuev, 131).

Л. п. Рубчанка, пор. Рубана, Рубанка, Руба, Рубча, Рубіж, Рубіжна, Порубанець, Порубіжна; латиськ. «рубіж», «зарубка» — robs, robeža, литовськ. гідроніми: Rubėž-daubis, Rubėž-lankis, Rubėž-upis (LTSRuev, 137).

Л. п. Руда, пор. Чорна Руда, пр. Оріхівця, guda, guds, литовськ. Rudauka, Rūdė, Rudesà, Rūdijà, Rudinė, Rūd-upis (LTSRuev, 137).

Л. п. Струг, пор. Строга, Строгань, Строганець, Струга, Струговець, Стружинка, Струмінь, Стрий, Стряна; латиськ. «швидкий», «струмінь», «течія» — straujs, strauts, strava, strautme, литовськ. гідроніми: Straujà, Strautas, Strėvà, Striupė, Stramỹs, др.-прус. Stradawn, Strewē, Stromke, Stromyk.

Притоки приток. Звичайно притоки приток — дрібні річки, часто струмки. Назви таких малих річок, як правило, губляться. Вони забуваються. Тим часом в Надроссі спостерігається надзвичайна сталість таких назв. Чимало з них належить до того гідронімічного циклу, де ті ж самі назви мають як слов'янські, так і балтійські відповідники.

Котлярка, л. п. Смотрихи, литовськ. «казан, котел» — katilas, гідроніми: Kātīlas, Kātīlė, Kātīliške, Kātīlūkas (LTSRuev, 70), латиськ. Katla-lauks, Katla-sals, Katlene, Katlenes, др.-прус. Cattlorun, Catelap.

Мураванка, л. п. Раставиці, пор. Мурава, Муравельник, Муравець, Муравка; литовськ. «ряска» (бот.) — maugas, maugai, гідроніми: Māugas, Maug-upė (LTSRuev, 99), латиськ. Maurs, Maurene, Maurin-plava (LPSv, II, 385), др.-прус. Mawra, Maurin (Арг. 98).

Пустил, вар. Постил, Постол, л. п. Раставиці, пор. Пусто-метижка, литовськ. Pustāšilė, Pūstauniškās, Pūst-ežeris, Pustōška (LTSRuev, 130), др.-прус. Pusteniken, Powsteniken.

Ситна, л. п. Раставиці, пор. Ситівка; литовськ. «глибина, вир, пучина» — sietuvà, гідроніми: Sietas, Sietuvà, Sietu-vėlės, Siētuvos, др.-прус. Seyte (В. Н. Топоров, О. Н. Трубачев, 233, 238).

Сиянка, л. п. Раставиці, литовськ. «балка, яр» — sijà; латиськ. sija.

Суботь, вар. Субодь, л. п. Кам'янки, л. п. Росі; литовськ. sūbóti, siūbūoti — «коливати, коливатись», гідроніми: Subāčine, Sūbedis (LTSRuev, 156). К. Буга зіставляє литовськ. Subacius з сх.-латиськ. Subata, Subbat, Subbaz-See, Subockie jezioro (Słownik Geograf. XI, 521) (К. Вūга, I, 254; II, 449; III, 281, 628).

Шапова, л. п. Раставиці, л. п. Росі, литовськ. šapalis — «головень», šapas — «соломинка», гідроніми: Šāpalas, Šapėlė, Šapėlių ežeras, Šapėlka (LTSRuev, 161; К. Вūга, II, 315; III, 720).

Шеньковиця, п. п. Молочної, п. п. Росі, пор. Шанька, Шанка, литовськ. at-šankė, šankūs, pa-šankūs — «прудкий, швидкий, рухливий», гідронім Šānupis (LTSRuev, 161; К. Вūга, II, 589).

Жигалка, л. п. Чернина, Черні, п. п. Росі, литовськ. žygis — «похід», žygunas — «ходак, учасник походу, джигун», гідроніми: Žyгдаubis, Žygis, Žygiškė, Žigla (LTSRuev, 205), др.-прус. Sig-lawken.

Праві притоки. Балтизми.

П. п. Бутень, пор. Бутеж, Бутежська плата, Бутівля, литовськ. Butė, латиськ. Buta-kalns, др.-прус. Butyn (Арг., 24).

П. п. Коянка, вар. Коза, литовськ. гідроніми Kója, Kojėlė, Kojėliškiuo ežeras, Kojėliškių ežeras (LTSRuev, 77), латиськ. Koj-uřga, Koįjas (LTSRuev, II, 115).

П. п. С а л и х а, пор. Салакуча, Солокуча, Салова, Солова, Салівка, Соловиця, Саложа, Соложа, Салотинка, Солотинка та ін., литовськ. salb — «село, острів», гідроніми: Salà, Salõs ežeras, Salõs upėlis, латиськ. sola — «село», др.-прус. salus «Regenbach». Як зазначає Қаз. Буга, «слов'янське село і литовськ. salb — «село» з погляду вокалізму знаходяться в такому відношенні, як і пруське kelap та слов'янське коло; литовськ. salà — «острів» походить від того ж самого кореня sel-, що й salū — «село» (К. В ū g a, II, 554, пор. I, 333, 414, 417, 602).

П. п. С о к в а в и ц я, латиськ. sveki — «смола», литовськ. sa-каĩ (svakai) — «живиця» (К. В ū g a, I, 104; II, 583).

Г л у й, п. п. Монастирки, п. п. Росі, литовськ. gluosnis — «верба», гідроніми: Gluonė, Gluosnns, Gluosn-upelis, Gluosn-upis.

Група спільної етномовної приналежності з числа правих приток р. Росі репрезентована кількома прикладами.

П. п. Ж а б о-К р и к, пор. Жабинка, Жабівка, Жаботь, Жаботинка, Жаботянка і т. д., литовськ. Žabālis, Žabin-ravis, Žā-biškių upėlis.

П. п. К о з а, вар. Қоянка, литовськ. Kazių ežerėlis, Kazōkiškių ežeras, Kozámkas, Kozamkėlis (LTSRuev, 71, 77).

П. п. Р о с ь к а, пор. Росана, Росаха, Росова, Роспись, Россажка, Россасенка, Россошин; литовськ. Rasėika, Ras-upis, Rašaf, Rašė, Rašėlé, Rašià, Rašys, Rašytinė (LTSRuev, 132).

III. Гідронімів з прозорою слов'янською етимологією в Надроссі не так багато, до того ж вони пізні. До цієї групи належать такі назви приток р. Росі: л. п. Злодіївка, вар. Руда; п. п. Кислівка (пор. Кислечь, Кисловець); п. п. Крива (пор. Кривець, Кривуля, Кривуха); п. п. Монастирка; п. п. Монастирська; л. п. Рясковиця, вар. Нехвороща; п. п. Черкаська, вар. Баламутка, Чернин⁷. Приблизно стільки ж слов'яномовних гідронімів серед назв приток деяких приток р. Росі: Вистрик, п. п. Оріхівця; Вирви-Хвіст, л. п. Протоки; Урви-Хвіст, л. п. Сквирки; Грузька, п. п. Роськи (вар. Грузна, Грузький Місток); Гнила, п. п. Роськи; Білка, п. п. Самця; Жовтобруха, п. п. Білки; Хрещаті Яри, л. п. Чернина.

Ми розглянули гідроніми Надросся, як ті, що не пояснюються з слов'янської мови та за своєю етимологією є виразні балтизми, так і ті, що виявляють спільну приналежність до обох мовних груп — балтійської і слов'янської. Разом з тим є гідроніми, що не мають виразних відповідників і етимологія яких лишається неясною. Це: п. п. Голом'янка; л. п. Гороховатка (пор. Горохівка, Горочанка, Горошівка, Горохолина); п. п. Мо-

⁷ «Р. Черкаська...— права притока Росі на західному порубіжжі колишнього Черкаського староства».— О. С. Стрижак. Назви річок Полтавщини. К., 1963, стор. 24.

лошна, вар. Миньковиця; л. п. Смотрюха; п. п. Храбра, вар. Хорабра; л. п. Самець та деякі інші.

Підсумки. Етномовна межа між балтами і слов'янами пролягає по лінії р. Прип'яті. «Ми можемо помітити різку границю в географічній водній номенклатурі, що проходить на північ від р. Прип'яті»,— твердить О. Л. Погодін⁸. Згідно з цим він зауважує: «Литовське плем'я за давнини досягало Прип'яті на півночі (хіба що трохи сходячи на південь)»⁹. «На північ від Прип'яті слов'янська батьківщина не йшла»,— додає він же¹⁰.

На етномовну відмінність гідронімії на північ від р. Прип'яті вказує Каз. Буга: «Назви річок Білорусії (Мінської, Могилівської та Смоленської губернії) свідчать, що прабатьківщина литво-латишів знаходилась на північ від р. Прип'яті (по лівих її притоках), по Березині та Верхньому Дніпру майже до середини течії р. Сожі»¹¹.

Прип'ятська концепція балто-слов'янського розмежування утрималася до наших днів. С. Б. Бернштейн повторює як остаточно встановлені твердження: «Прип'ять була усталеною границею праслов'янської мови»¹², «на південь від Прип'яті жили слов'яни, на північ — балтійські племена»¹³; «балтійського населення південніше Прип'яті не було»¹⁴.

У 20-х роках О. І. Соболевський розвинув погляд про те, що географічна номенклатура на історичній слов'янській території не є власне слов'янська. Ця номенклатура, на думку Соболевського, засвоєна слов'янами від колишньої людності, яка населяла цей географічний простір. Відстоюючи думку, що «слов'яни ніде в тих місцях, де тепер живуть, не є автохтони», О. І. Соболевський зазначав: «На просторі від Дунаю та Ельби до Волги вони зайняли територію іншого народу і разом з нею одержали від цього народу назви рік, озер, гір і т. п.»¹⁵. С. Б. Бернштейн висунув аналогічну етногенетичну концепцію: «На території на південь від Прип'яті та на захід від середнього Дніпра багато неслов'янської топонімії. Пояснюється це тим, що предки слов'ян, які прийшли сюди, застали давніше населення, яке вони асимілювали. Саме від давнішої людності і збереглася неслов'янська топонімія на цій території»¹⁶.

Цей невеличкий екскурс в історіографію питання знадобився нам для того, щоб наголосити на значенні гідронімії для мов-

⁸ А. Л. Погодин, вказ. праця, стор. 91.

⁹ Там же, стор. 94.

¹⁰ Там же.

¹¹ К. Вїга, вказ. праця, т. III, стор. 898.

¹² С. Б. Бернштейн. Очерк сравнительной грамматики славянских языков. М., 1961, стор. 62.

¹³ Там же, стор. 60.

¹⁴ Там же, стор. 75.

¹⁵ А. И. Соболевский. Русско-скифские этюды.— «Изв. отд. русского языка и словесности Российской академии наук», т. XXVI, 1928, стор. 1.

¹⁶ С. Б. Бернштейн, вказ. праця, стор. 65.

них та етногенетичних досліджень. Без лінгвістичного аналізу гідронімічних матеріалів не можна сказати нічого певного ані про мову місцевої людності Подніпров'я за найдавніших часів, ані про історично-географічні границі, що розмежовували початкове слов'янство й сусідні народи. Очевидно, справа аж ніяк не повинна йти про виборчий метод притягнення гідронімічних матеріалів. В основу треба покласти аналіз гідронімії даного району в її сукупній регіональній співналежності.

Вичерпний аналіз гідронімії Надросся в її комплексній сукупності переконливо засвідчив, що р. Прип'ять, всупереч установленій думці, не можна розглядати як границю, що розмежовує географічні області двох етномовно різних гідронімічних систем — балтійської та слов'янської. Гідроніми, властиві для Надросся, ми знаходимо так само і в області на північ і на південь від р. Прип'яті. З цим не можна не рахуватись.

Як ми мали нагоду переконатись, певна частина гідронімів Надросся, до того ж досить численна, аж ніяк не пояснюється з слов'янської мови і знаходить для себе прямі відповідники на території поширення балтійської водної номенклатури. Не менш значна частина гідронімів з Надросся пояснюється однаково з слов'янської і балтійської лексики, отже, є спільною належністю обох географічно суміжних територій. До того ж на території Середньої Наддніпрянщини — в Надроссі слов'янських гідронімів як таких не так багато, як на це можна було б чекати. Вище ми перелічили їх. Це — Злодіївка, Вирви-Хвіст, Хрещаті Яри, дві Монастирки, Черкаська і т. п.

Щоправда, мовноетнічне визначення таких гідронімів, як Березна, Оріховець, Рогозянка, Рокитна і т. д., становить особливі труднощі. З одного боку, вони справляють враження гідронімів з прозорою слов'янською етимологією, як похідних від апелятивів з «природним» значенням. Та разом з тим схожі гідроніми з спорідненим коренем трапляються і в області поширення балтійської гідронімії. Без з'ясування цих зв'язків визначення даного гідроніма як слов'янського й природно-географічного буде безпідставним.

Етнос і мова — історичні категорії. На жаль, викладені теорії аж ніяк не відбивають цього положення. Якщо ми будемо дотримуватись цих теорій, то спорідненість гідронімів Надросся з гідронімією балтійських територій довелося б пояснити тим, що, мовляв, за давнини балти в своїх племінних переселеннях доходили не лише до р. Прип'яті, а й просувались далі на південь, досягаючи Надросся. Згодом слов'яни, проникнувши в Надросся, відгиснули балтів на північ, спочатку до Прип'яті, а потім за Прип'ять. Концепція поступового відтиснення балтів слов'янами з півдня на північ користується широким визнанням. У свій час її підтримував видатний лінгвіст Каз. Буга.

Однак ми не погоджуємось з подібним поглядом, бо вва-

жаємо, що справа не в етнічних рухах і не в племінних переселеннях, а у дещо іншому: в окремих етапах мовноетнічного розвитку. На наш погляд, наявність численних балтизмів в гідронімії Надросся слід розглядати як пряме й конкретно-історичне свідчення того, що мова місцевої людності Надросся за глибокої давнини була якнайближче споріднена з мовами сусідніх балтійських племен. Мовна диференціація прийшла згодом. Та при всьому тому місцева гідронімія Середньої Наддніпрящини зберегла на тривалий час своє давнє забарвлення.

Так ми підійшли до важливої лінгво-етнічної проблеми про балто-слов'янську спільність. Звернення до гідронімічних матеріалів дало можливість почерпнути для розв'язання цієї проблеми нові дані, що вносять достатню ясність у питання про територіальні границі мови, для якої протиставлення слов'янських та балтійських мов ще не стало остаточно завершеним лінгвістичним фактом.

В. П. Петров

**ИСТОРИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ
И ПРОБЛЕМА СЛАВЯНСКОГО ЭТНОГЕНЕЗА
ПО МАТЕРИАЛАМ ГИДРОНИМИИ**

(Гидронимия Роси и Поросья)

Резюме

Согласно утвердившемуся мнению, этноязыковой границей, разделявшей некогда славян и балтов, была р. Припять. Однако изучение гидронимического материала Поросья показывает, что значительная часть гидронимов бассейна р. Роси в Среднем Поднепровье не объясняется из славянских языков. В то же время эти гидронимы имеют прямые языковые соответствия на территории распространения балтийской водной номенклатуры. В гидронимии Поросья выделяется несколько групп: речные названия, представляющие собою явные балтизмы; значительное количество гидронимов общей языковой принадлежности, объясняемые одинаково из славянской и балтийской лексики, и, наконец, гидронимы с прозрачной славянской этимологией. Последних немного, к тому же они явно поздние. Этноязыковое определение гидронимов второй группы представляет известные трудности. Одни из них при наличии соответствующих балтийских апеллятивов имеют очевидные славянские варианты, другие же, хотя и встречаются в литовской гидронимии, но представляют здесь славянские заимствования.

Язык и этнос — исторические категории. В гидронимии Поросья отложились наслоения различных исторических эпох. Что касается балтизмов, то их следует рассматривать, на наш взгляд, не как результат продвижения балтийских племен к югу от Припяти, а как свидетельство того, что язык местного населения, жившего некогда по Роси, был родственен с языком соседних балтийских племен. Тем самым гидронимия Среднего Поднепровья сохранила следы своего древнего, архаического состояния.